

REGIMUL JURIDIC AL AMENZII JUDICIARE

Tatiana CRUGLIȚCHI, *asist. univ.,
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

Résumé: *La responsabilité sociale comme forme de règlement du comportement de l'homme dans la société n' est pas spécifique a la loi, elle se trouve dans tous les domaines de la vie sociale.*

La responsabilité implique une réflexion sur les conséquences attendues de nos actions; premierement, du point de vue naturellement et moralement, comme une solution contre les comportements anti-sociaux et ensuite, légalement.

La société établit des règles de conduite du caractère religieux, moral, culturel, politique, et juridique, que les individus qui la composent sont appelés à observer, pour guider la direction, selon les règlements pour ces intérêts communs dans le but de la combinaison de son intérêt personnel avec celui social de l'assurance de la coherence et de la fonctionnalité du système social.

La responsabilité et les recours juridiques sont les deux faces du même phénomène social. Les droits et les obligations connexes qui se posent à la suite d'avoir commis un acte illégal définissent simplement la responsabilité. On affirme certainement que ce complexe de droits et d'obligations constitue le cadre pour la réalisation de la contrainte de l'état en appliquant des sanctions juridiques.

Mots-clés: *la responsabilité, la responsabilité, la sanction, la coercition de l'État, la société, la nullité, revocatione, l'amende judiciare.*

Conceptul de amendă evocă, în general, acea sancțiune care se concretizează în plata unei sume de bani pentru neexecutarea unor obligații.

Pornind de la importanța deosebită a îndeplinirii obligațiilor procesuale de către participanții la procesul civil și persoanele care contribuie la înfăptuirea justiției pentru desfășurarea normală a judecării, pentru stabilirea faptelor și, deci, pentru pronunțarea unei hotărâri temeinice, dar și pentru asigurarea dreptului de apărare a părților și a principiului contradictorialității, legiuitorul stabilește în Capitolul XI al CPC al RM sancțiunea amenzii judiciare.

Amenzile judiciare prevăzute de legea procedurală civilă au un caracter civil și, prin urmare, lor nu li se pot aplica regulile referitoare la complicitate, recidivă, cumul, amnistie etc. stabilite de Codul penal.

Nu mai puțin, având un caracter de pedeapsă pentru o faptă personală, amenzile judiciare civile se aseamănă cu sancțiunile penale, în sensul că se pot aplica numai persoanei care nu și-a îndeplinit îndatorirea procesuală.

Tot din această natură de pedeapsă pecuniară a amenzii, rezultă că amenda judiciară civilă nu poate fi aplicată decât în măsura în care un text de lege o prevede și numai în limitele prescrise, independent de existența vreunui prejudiciu sau de întinderea acestui prejudiciu.

Amenda judiciară civilă are, pe de o parte, un caracter sancționator, constituind o măsură de constrângere aplicată de instanță pentru neîndeplinirea obligațiilor procesuale prevăzute de lege, iar pe de altă parte, un rol educativ și preventiv, stimulând îndeplinirea acelor obligații.

Pentru a putea opera răspunderea civilă în procesul civil, este necesară îndeplinirea condițiilor generale ale răspunderii delictuale civile [2, p. 398].

În dreptul procesual sintagma „amendă judiciară” evocă acea sancțiune bănească ce se aplică de către instanță persoanei care a săvârșit o abatere în cursul activității de judecată [1, p. 57-58] ori nu a executat obligația stabilită prin legea procesuală [5, p. 207].

Amenda judiciară reprezintă o sancțiune procesuală distinctă; ea nu se poate identifica cu celelalte sancțiuni procesuale. Caracterul autonom al amenzii judiciare se poate desprinde cu ușurință din înseși particularitățile acestei sancțiuni procesuale [3, p. 338].

Trăsătura fundamentală a amenzii judiciare constă în faptul că sancțiunea se aplică în cazul săvârșirii unei abateri în cursul procesului civil. Abaterea judiciară reprezintă o încălcare a obligațiilor procesuale de către participanții la proces sau persoanele care contribuie la înfăptuirea justiției. Este tocmai cazul de a menționa că nu orișice încălcare a obligațiilor procesuale poate antrena aplicarea unei amenzi judiciare. Sancțiunea amenzii judiciare se poate aplica numai în cazurile și în măsurile prevăzute de Codul de procedură civilă.

A doua trăsătură esențială a amenzii judiciare constă în faptul că ea reprezintă o sancțiune care se concretizează în obligația de a plăti o sumă de bani. Această obligație este impusă de instanță persoanelor care au săvârșit încălcări procedurale cu vinovăție [7, p. 208-212].

Opinia, conform căreia, pentru aplicarea amenzii, este suficient de a stabili faptul neexercitării obligației fără vinovăție concretă, necesită comentarii [6, p. 104].

Specificul aplicării amenzilor judiciare spre deosebire de aplicarea amenzilor în ordine administrativă constă în operativitatea efectuării acțiunii date, fără ca o anchetare specială să aibă loc. Pentru emiterea încheierii cu privire la aplicarea amenzii judiciare este suficientă presupunerea vinovăției unei persoane. Dar încasarea acesteia, adică survenirea reală a consecințelor amendării are loc când vinovăția este deja stabilită.

Plata unei sume de bani apropie amenda judiciară de cheltuielile de judecată și de despăgubirile la care este îndreptățită partea vătămată. Cu toate acestea, observăm că, în cazul amenzii judiciare, persoana vinovată de săvârșirea unei abateri este obligată să plătească o sumă de bani către stat. În schimb, în cazul cheltuielilor de judecată și a despăgubirilor o atare obligație se realizează preponderent față de partea adversă. De asemenea, amenda judiciară are esențialmente un caracter represiv; în schimb, cheltuielile de judecată îndeplinesc mai ales o funcție de despăgubire a părții câștigătoare. Într-adevăr, cheltuielile de judecată nu pot fi privite numai ca o simplă sancțiune procedurală. Ele se întemeiază pe ideea de răspundere civilă delictuală.

Obligația de suportare a cheltuielilor de judecată nu decurge din săvârșirea unui fapt ilicit obișnuit, ci din activitatea procesuală care a fost determinată de una dintre părți. De aceea, cheltuielile de judecată se bazează pe culpa procesuală a părții care a pierdut procesul. Privite din acest punct de vedere, cheltuielile de judecată constituie o sancțiune destinată să înlăture procesivitatea excesivă a unor justițiabili [4, p. 438].

O altă caracteristică a amenzii judiciare constă în aceea că ea se aplică în toate cazurile, indiferent de existența unui prejudiciu material. Este o caracteristică care deosebește fundamentul amenzilor judiciare civile de despăgubirile judiciare. În timp ce despăgubirile sunt condiționate de existența unui prejudiciu material, amenda judiciară civilă se pronunță și în cazul în care un asemenea prejudiciu nu există, iar pe de altă parte, cuantumul amenzii nu este proporțional cu prejudiciul, ci variază între un minim și un maxim fixat de lege.

Prin urmare, plata unei sume de bani reprezintă singurul punct de legătură între amenzile judiciare și despăgubiri.

Considerațiile de mai sus ne conduc la concluzia potrivit căreia amenzile judiciare au un caracter autonom. Amenzile judiciare se deosebesc de toate celelalte sancțiuni procedurale prin natura și rolul pe care îl îndeplinesc în procesul civil. Ele îndeplinesc cu deosebire o funcție represivă; de asemenea, prin aplicarea concretă, dar și prin consacarea lor legală, amenzile judiciare sunt destinate să prevină săvârșirea altor abateri procesuale.

Amenzile judiciare prevăzute de legea procesuală, la care pot fi condamnați participanții la proces, persoanele care contribuie la înfăptuirea justiției și chiar terțele persoane, complet străine de procesul respectiv, sunt veritabile sancțiuni procedurale, concepute de legiuitor, ca pedeapsă pentru neîndeplinirea unor obligații procesuale [2, p. 397].

În principal, amenda judiciară este folosită de legiuitor pentru a sancționa participanții la procesul civil și, uneori, alte persoane care au legătură cu procesul și care, neavând o atitudine corectă față de instanță, nu-și îndeplinesc obligația de a contribui la desfășurarea în bune condiții a operei de distribuire a justiției.

Astfel, de exemplu, potrivit art. 105 alin. 9 CPC al RM, dacă citația sau înștiințarea nu este înmănată din vina lucrătorului poștal sau a unei alte persoane împuternicite să o înmâneze, acestora li se aplică o amendă de până la 10 unități convenționale.

Un alt exemplu îl constituie cazul când, la cererea părților, instanța solicită persoanelor neparticipante la proces, care dețin anumite probe referitoare la cauză, să le prezinte la judecată. În caz de neînștiințare, precum și de declarare de către instanță a neîndeplinirii cererii de a se prezenta probe ca fiind neîntemeiate, persoanele vinovate care nu sunt participanți la proces se sancționează cu amendă de la 20 până la 50 unități convenționale. Aplicarea amenzii nu scutește persoanele care dețin proba reclamată de obligația prezentării ei în instanță (art. 119 alin. 3 CPC al RM).

Un alt temei pentru amendarea pârâtului sau eventual a persoanelor străine de proces este specificat la art. 175 alin. 3 CPC al RM, conform căruia, în cazul încălcării interdicțiilor de asigurare a acțiunii, vinovaților li se aplică o amendă de la 10 la 20 unități convenționale. Aceștia, încălcând dispoziția obligatorie a instanței de judecată, privind interdicția săvârșirii unor anumite acte în privința obiectului litigiului, de fapt creează consecințe nefavorabile pentru reclamant, întrucât aceasta ar putea face dificilă sau chiar imposibilă executarea ulterioară a hotărârii judecătorești. În scopul lichidării acestor consecințe reclamantul este îndreptățit a cere vinovaților reparația prejudiciilor cauzate prin neexecutarea încheierii judecătorești de asigurare a acțiunii.

Un alt temei pentru aplicarea amenzii participanților la proces sau persoanelor străine de proces este stipulat la art. 196 alin. 3 CPC al RM, conform căruia, instanța este în drept să aplice persoanelor vinovate de încălcarea ordinii în ședință de judecată o amendă de la 20 până la 50 unități convenționale.

Întrucât în cursul desfășurării procesului civil sunt antrenate și persoane cu rol auxiliar, chemate să lămurească împrejurările pricinii – martorii, experții, specialiștii și interpreții – aceștia având în același timp o datorie socială și legală, este normal ca, în cazul în care ei vor refuza să o îndeplinească, să fie sancționați.

Amenda judiciară se poate aplica auxiliarilor justiției în următoarele cazuri:

- a) dacă martorul refuză să facă depoziții fără a indica motivele sau dacă motivele sunt considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, martorul repară prejudiciile cauzate astfel părții interesate și poate fi supus unei amenzi de 10 unități convenționale (art. 135, alin. 3 CPC al RM);
- b) martorului care nu se prezintă în ședință de judecată din motive pe care instanța le consideră neîntemeiate i se aplică o amendă de până la 5 unități convenționale. Dacă nu se prezintă nici după cea de a doua citare, instanța are dreptul să dispună aducerea lui forțată în judecată și aplicarea unei amenzi repetate de până la 10 unități convenționale (art. 136, alin. 3 CPC al RM);
- c) expertului în cazul neprezentării nejustificate a explicațiilor în fața instanței judecătorești, modificării raportului de expertiză în ședință de judecată față de cel depus în scris; refuzului de a efectua expertiza, dacă este obligat să o efectueze, sau al neprezentării materialelor din dosar ori alte materiale utilizate, acestuia i se poate aplica o amendă de 15 unități convenționale; iar în caz de neîndeplinire a obligațiilor sancțiunea va fi aplicată repetat. Tergiversarea de către expert a executării însărcinărilor primite se sancționează cu amendă de la 20 până la 50 unități convenționale (art. 154, alin. 4-5 CPC al RM);
- d) dacă nu s-au prezentat în ședință de judecată din motive considerate de instanță ca fiind neîntemeiate, martorul, expertul, specialistul și interpretul, citați legal, pot fi supuși unei amenzi de la 20 până la 50 unități convenționale (art. 207, alin. 2 CPC al RM). Chiar în această reglementare putem sesiza o neconcordanță cu prevederile art. 136, alin. 3 CPC al RM, care stabilește inițial o amendă de până la 5 unități convenționale pentru martor, dar nu de 10 unități convenționale.

Oricum, indiferent de limitele fixate de lege, amenda se stabilește în unități convenționale, aceasta fiind egală cu cincizeci de lei.

Amenzile judiciare nu se aplică la cererea părții, nu trebuie solicitate; inițiativa în aplicarea lor aparține instanței judecătorești. Cu alte cuvinte, amenzile judiciare se pronunță din oficiu. Rezultă că, în toate cazurile sancțiunea amenzii judiciare se aplică de către instanța în fața căreia s-a săvârșit încălcarea procedurală. Odată cu aplicarea sancțiunii, se va constata și încălcarea comisă. Nu pot fi amendați minorii care, la data săvârșirii încălcării procedurale nu au împliniți 16 ani.

Chiar în cazul în care amenda se prezintă ca o consecință a anulării unui act de procedură, fiind condiționată de aceasta, partea poate cere anularea acestui act, dar, și în acest caz, aplicarea amenzii va rămâne exclusiv de resortul, inițiativa și voința instanței [2, p. 400].

Aplicarea amenzii se stabilește prin încheiere judecătorească în ședința în care se examinează pricina la judecarea căreia s-au comis încălcări procedurale, precum și în ședința aparte, cu înștiințarea persoanelor interesate, a căror neprezentare nu exclude sancționarea vinovaților. În cazul în care aplicarea amenzii este examinată în lipsa persoanelor vinovate, celor sancționați li se va comunica încheierea judecătorească.

Încheierea judecătorească privind aplicarea amenzii poate fi atacată odată cu fondul cauzei. Dacă hotărârea sau decizia instanței nu este atacată, recursul separat împotriva încheierii de aplicare a amenzii se depune în termenul prevăzut de lege după ce hotărârea sau decizia rămâne irevocabilă prin neatacare, cu excepția cazului în care încheierea este emisă de Curtea Supremă de Justiție. Încheierea privind aplicarea amenzii devine executorie după verificarea legalității acesteia de către instanța ierarhic superioară, după expirarea termenului de apel sau recurs, dacă nu s-a exercitat calea de atac corespunzătoare, sau de la pronunțarea acesteia de către Curtea Supremă de Justiție.

În ce privește executarea încheierilor de aplicare a amenzilor judecătorești, trebuie precizat că ele se fac venit la bugetul statului fie prin achitarea benevolă, fie prin intermediul organelor de executare silită.

Concluzionăm că amenda judiciară civilă are, pe de o parte, un caracter sancționar, constituind o măsură de constrângere aplicată de instanță pentru neîndeplinirea obligațiilor procesuale prevăzute de lege, iar pe de altă parte, un rol educativ și preventiv, stimulând îndeplinirea acelor obligații.

Amenda judiciară reprezintă o sancțiune procesuală distinctă, fără a se identifica cu celelalte sancțiuni procesuale. Caracterul autonom al amenzii judiciare se poate desprinde cu ușurință din înseși particularitățile acestei sancțiuni procesuale: se aplică pentru săvârșirea unei abateri judiciare în cazurile și în mărimile prevăzute de CPC al RM; se concretizează în obligația de a plăti o sumă de bani; se aplică indiferent de existența unui prejudiciu material, variind între un minim și un maxim fixat de lege.

Considerațiile de mai sus ne conduc la concluzia că amenzile judiciare prevăzute de legea procesuală, la care pot fi condamnați participanții la proces, persoanele care contribuie la înfăptuirea justiției și chiar terțele persoane, complet străine de procesul respectiv, sunt veritabile sancțiuni procedurale, concepute de legiuitor ca pedeapsă pentru neîndeplinirea unor obligații procesuale.

Amenzile judiciare nu se aplică la cererea părții, nu trebuie solicitate; inițiativa în aplicarea lor aparține instanței judecătorești. Cu alte cuvinte, amenzile judiciare se pronunță din oficiu. Chiar în cazul în care amenda se prezintă ca o consecință a anulării unui act de procedură, fiind condiționată de aceasta, partea poate cere anularea acestui act, dar, și în acest caz, aplicarea amenzii va rămâne exclusiv de resortul, inițiativa și voința instanței. Rezultă că în toate cazurile sancțiunea amenzii judiciare se aplică de către instanța în fața căreia s-a săvârșit încălcarea procedurală prin încheiere.

Bibliografie:

1. COSTIN, M. N. *Dicționar de drept procesual civil*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983. 526 p. ISBN 978-973-1836-10-2.
2. FLORESCU, D. C. *Sancțiunile procedurale civile*. București: Ed. Paideia, 2015. 422 p. ISBN 973-596-265-9.
3. LEȘ, I. *Sancțiunile procedurale în materie civilă*. București: Ed. Lumina Lex, 2007. 231 p. ISBN 973-1836-50-8.
4. STOENESCU, I., ZILBERȘTEIN, S. *Drept procesual civil. Teoria generală*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1983. 834 p. ISBN 978-606-673-514-8.
5. *Гражданский процесс: учебник*. Под ред. М. К. ТРЕУШНИКОВА. Москва: Изд. Городец, 2014. 784 с. ISBN 5-9584-0111-4.
6. ВИКУТ, М. А., ЗАЙЦЕВ, И. М. *Гражданский процесс: Курс лекций*. Саратов: Изд. Зерцало, 1998. 415 стр. ISBN 5-7051-0309-4.

7. ЮДИН, А. В. *Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве.* СПб: Изд. Юридического факультета СПб. Гос. Ун-та, 2005. 346 с. ISBN 5-9645-0031-5.